

Chtěl bych se dnes nad náboženstvím zamyslet z netradičního úhlu. Jako úvodní moto jsem vybral slova Miroslava Horníčka, jeho citát o umění: “Umění tu není proto, aby sladilo chvíle našeho volna a dávalo své tvůrčí potvrzení našim pocitům, našemu vkusu. Umění je tu proto, aby narušovalo zvyky, návyky a zlozvyky našich smyslů. A jejich lenost.”

Tím Horníček říká, že umění nemá být jen hezké a příjemné trávení volného času, třeba pomocí lehké, nenáročné humorná knihy, odpočinkové operety nebo příjemné relaxační hudby. Umění má také burcovat, provokovat, vést k divání se na věci jinak, nově. Krom toho příjemného umění nás má “vykolejit” z každodenních zvyklostí a pobídnout k hledání a přijetí nových pohledů na svět.

Umění v tomto smyslu má velice mnoho společného s náboženstvím. Dokonce tolik, že ve zmíněném Horníčkově citátu bychom ta slova mohli obměnit, a dostali bychom myslím velmi přijatelný výsledek: “Náboženství tu není proto, aby sladilo chvíle našeho volna a dávalo své tvůrčí potvrzení našim pocitům, našemu vkusu. Náboženství je tu proto, aby narušovalo zvyky, návyky a zlozvyky našich smyslů. A jejich lenost.”

Jako umění, tak i náboženství má rozličné úkoly. Vnáší jistotu a bezpečí do našeho života, ale také je rozbíjí, když je jistoty přespříliš. Utěšuje a zklidňuje, ale také popichuje a zneklidňuje, když člověk je příliš usedlý.

V roce 1937 vydali čeští unitáři knihu *Tvůrčí náboženství*. Kniha to byla velmi důležitá, protože stručnou a výstižnou formou definovala české unitářství, dala mu jasnější obrysy. Už ale sám název té knihy je velmi zajímavý! Tvůrčí náboženství znamená, že jeho adept nemá jen pasivně přejímat, poslouchat a žít podle tradic a návodů; má být tvůrčí. A je to současně systém víry, nauka, která je na tvořivosti založena a která se proto mění, obměňuje. Tvůrčí náboženství, to je v určitém smyslu protiklad vůči náboženstvím tradičním.

V úvodu té knihy Jaroslav Šíma píše: “V ohledu náboženském můžeme rozlišovat dva druhy lidí. Jedni, kteří rádi slepě poslouchají cizí autority bez vlastního uvažování a slovo autority považují za naprosto správné a neměnné. . . . Druzí rádi samostatně hloubají o tom, co je jim k věření předkládáno, kritizují a snaží se podle svého rozumu a podle svých zkušeností utvořit si úsudek a názor vlastní.” A v závěru dodává: “Unitářství není náboženstvím pro široké masy, nebylo a nebude se moci stát náboženstvím davovým, neboť vyžaduje samostatného myšlení a uvažování, nesnáší pohodlnické lhostejnosti, nedá se ani vymodlit, ani koupit v kostele. Musí být samostatně promyšleno, pročitáno a prožito.”

Z těch dvou citátů je jistě patrné, že unitářství je rozhodně více podobno aktivnímu, burcuujícímu umění, než konzervativnímu přístupu k životu. Unitářství je svým způsobem takový duchovní polotovar. Nabízíme inspiraci, motivaci, principy, a na každém pak je jak je využije, jak tvůrčí dokáže být, aby svůj život vylepšil a naplnil. To proto, že my chceme zcela záměrně podporovat a rozvíjet duchovní tvořivost našich členů. Unitářství je tvůrčí náboženství, protože bez tvořivosti, aspoň částečné, se neobejde.

Unitářství ponechává prostor člověku k jeho duchovní tvořivosti, protože jinak by se stalo uzavřeným systémem, jako je tomu u jiných náboženských směrů, kde věci jsou pevně definovány a mění se jen s velkými obtížemi. Unitářství nechce po člověku, aby vykonával specifické obřady, odříkával specifické modlitby, meditoval specifickým způsobem a dělal specifická duchovní cvičení. Říká ale —

uvaž způsob, jakým žiješ, a hledej vždy věci, kterými se můžeš poučit, které ti pomohou zlepšit své přístupy k druhým a k světu.

Je to proto, že my nechceme stavět bariéru mezi tvořivost a náboženství. Tvořivost musí být v základech náboženství člověka, v základech jeho spirituality. Tvořivost je základním principem života, ať už v jakékoliv jeho formě. Veškerý život je prostoupen tvůrčím procesem, procesem obnovy: jak lidé, zvířata a květiny, tak i na úrovni buněk. Kdybychom mohli pohlédnout do našeho těla, viděli bychom, jak každá buňka se vyvíjí, a když doslouží, je nahrazena novou. Když jakákoliv živá forma přestane být tvůrčí, tedy vyvíjet se, rozvíjet se, růst, znamená to zánik, smrt a rozklad. A to platí i pro člověka, a to platí i pro jeho duchovní život.

Když se v běžném jazyce říká o někom, že je tvořivý a tvůrčí, myslí se tím obvykle, že ten člověk něco vytváří, produkuje, ať už něco uměleckého, jako obraz, hudbu, báseň, nebo že vytváří nové metody, zkrátka vždy něco nového, nestandardního. Jenomže tvořivost, tvůrčí přístup, není vůbec nutně omezen na vytváření věcí a produkování něčeho nového. Je to zkrátka otevřený a vstřícný přístup k životu. Tvůrčí přístup může být v očích někoho neznalého dokonce snadno vnímán jako pasivní, to když třeba moudrý člověk rozjímá, medituje, vyhledává ticho. Prodlévání v tichu a “nic nedělání” rozhodně může být velmi tvůrčí.

Když hovoříme o tvořivosti v duchovním životě, nemyslíme tím nestálost a nějaké neustávající neurotické hledání. Výstižně to říká Čapek: “Tvoření, to není, jako by si někdo myslel, stálé měnění, ustavičné odbíhání od toho, co máme dobrého, krásného a životného. Tvoření, to je vlastně zmnožování všech hodnot, všech radostí, veškeré lásky čisté, a zmenšování všech věcí nežádoucích, všech smutků, trampot, nemoci, až po nich není potuchy.”